

Наш Тарас

Богдан Кияк
канд. фіз.-мат. наук,
доктор екон. наук,
дійсний член
Наукового товариства
імені Т. Шевченка,
м. Київ

Тарас народився ранньою весною 1944-го року, коли йшли бої за Львів. Від страшних гарматних обстрілів мати Марія з сином переховувались на горищі Святоюрського собору в монаших келіях. Та невдовзі прийшлося покинути цей прихисток, бо кадебісти вчиняли допити на причетність до підпілля. Дякуючи добрим людям, Марія з сином зупинялись у приміських селах, а щоб не наражати господарів цих осель на небезпеку, часто міняли їх. Ось так вони віддалялися від рідної домівки у Винниках – голонді, без одежі, яка згоріла під обстрілами (для малечі залишився лише коцик). Тільки згодом їм вдалося зустрітися з батьком Романом, який перебував у Верхньому Синьовидному як помічник пароха місцевої церкви. Чому так складно розпочиналося їхнє сімейне життя? Ким був батько маленького Тараса?

Н.В. Яке становище у підпільній боротьбі займав Роман Кияк? Про це лаконічно на підставі знайдених документів написав історик Володимир Мороз у третьому томі «Енциклопедії Львова» (Львів: Літопис. 2010. С. 205–206) «Кияк Роман Андрій (псевдо: Кривоніс, Фігурка) – діяч українського визвольного руху та Української греко-католицької церкви».

Кияк Роман був авторитетним вчителем німецької мови, талановитим педагогом у різних сільських школах Дрогобиччини і Станіславщини. Яким же виростав у патріотичній та високохристиянській сім'ї наш Тарас? На старих світлинах можна побачити, як він то з дитячою гарматою «розшукує» ворога у густій траві, то з дерев'яною рушницею «охороняє» сестричку. Під час відвідин школи, де навчався Тарас, райкомівський представник, вказуючи на портрет **Сталіна**, запитав його: «Хто це?» і почув у відповідь: «Злодій!». А на прохання гостей продекламувати якийсь віршик Тарас, вилізши на стільчик, випалив:

**Українцем я зовуся,
Тою назвою горджуся.
А почім тебе пізнати?
По вкраїнському звичаю.
В мене вдача щира й сміла
І відвага духа й тіла.
І душа моя здорова,
Українська в мене мова.**

**А скажи, де край твій рідний?
– Там, де неба круг подібний,
Де орел і хвилі Прута,
Де дідусь старий Славута,
Де ліси усі й могили,
Там, де голови склонили
Наші предки в лютім бою
За Україну любу свою.**

Тарас Кияк (1944-2018) - доктор філологічних наук, професор, громадський та політичний діяч, народний депутат Верховної Ради другого скликання, автор статті 10 (про мову) Конституції України

22 травня 41-го року – за місяць до німецького нападу – з містечка під Львовом «за рознарядкою» арештували і вивезли дванадцять сімей. Прямо з-під церкви, після служби Божої, **Павла і Катерину Кияків** у грузовику вивезли невідомо куди. Чиясь добра рука простягла їм хустку, бо їх чекав холодний Сибір, «спецпоселення». З «ворогами народу» не дозволили навіть попрощатися. Більшість з них не повернулися в рідні місця. Так ще ненароджені онуки втрачали дідусів-бабусь.

«Дух моїх предків витає наді мною», – писав наш Тарас у добірці спогадів «Ми не лукавили є тобою...» (Т.Р. Кияк. Чернівці: Букрек, 2014. 416 с.). Згадаймо до речі сказане **Антуаном де Сент-Екзюпері**, що всі ми родом із дитинства.

Н.В. Зі скупих післявоєнних хронік села Підгородці, де осіла вчительська сім'я Кияків, дізнаємось, що на боротьбу з фашистами, а згодом проти більшовицького режиму виступило 38 місцевих юнаків, які в курені УПА «Бойки» імені Богдана Хмельницького впродовж 1944–1950 рр. брали участь у 90 боях на території Підгородців і його околиць. У цих боях загинуло 120 фашистів і 400 енкаведистів. У 1944–1948 рр. із села було вивезено 25 сімей – всього 84 жителі, серед яких 20 школярів. З них шестеро загинули від холоду і голоду. До таборів ГУЛАГ'у було запроторено 35 жителів села, а в тюрми – майже 200. Проте збройна боротьба УПА, як свідчить літопис, тривала аж до 1950 року.

Зі сторінок історії Підгородців дізнаємось про участь у цій боротьбі учнів, учителів і безпосередньо Романа Кияка, кредом якого у національно-патріотичному вихованні було гасло: «Через краєзнавство – до патріотизму». Він постійно проводив зі школярами краєзнавчі походи до Урицьких скель і на гору Парашку (це була перша карпатська вершина, яку здолав **Тарас Кияк**, тоді ще дошкільник). Районне більшовицьке керівництво визнало стиль роботи Романа Кияка антирадянським. На цій підставі його у грудні 1949 року було звільнено з роботи.

Але були й інші, приховані від влади, сторінки діяльності директора школи, які свідчили про його підтрим-

ку партизанів-повстанців з куреня УПА «Бойки». Так, у шкільних комірках другого поверху школи було налаштовано переховування і харчування повстанців. У помешканні директора школи поранених повстанців доглядала Тарасова мама Марія, теж учителька. Вона і сьогодні згадує події минулого: молодого сотенного, який цілу добу переховувався під підлогою на кухні, доки тривала в селі військова облава; подію, коли енкаведист, вказуючи на труп повстанця біля сільради, грізно запитував його убиту горем матір: «*Узнайош свого сына! Все так подохнут*». Старенька приголомшена мати, якій з чотирма внуками «світив» Сибір, заявила: «*Тут мого сина нема*» і... знепритомніла. А як пощастило, коли до помешкання директора завітав (цього разу без свого вірного пса-вівчарки) воєнрук (був у ті роки такий шкільний «учитель»), а на кухні в цей час дев'ятеро хлопців готували зброю для оборони! А ще трьом повстанцям після тривалого їх перебування в лісі організували в тому ж приміщенні помитися, а після – дали кожному чисту сорочку і переправили на окраїну села у хату-схованку. Сексот (а ним виявився «добрий» односецель, який навідувався до школи, приносячи гостинці дітям – яблука) дав знати військовим про тих, які тут переховувались. І знову – облава. «Червона мітла» одразу вбила двох повстанців, що відстрілювались, а третій – поранений – намагався втекти, без чобіт, по снігу, і вже майже добіг до своєї хати, але на власному городі був скошений кулями переслідувачів. На ранок сестри загиблого, тіло якого забрали енкаведисти, плачучи збирали на городі землю й сніг, політи кров'ю брата, щоб захоронити хоча б це під березовим хрестом біля хати. Так загинув талановитий повстанський журналіст, який мав псевдо «Пропагандист».

Н.В. Село втрачало своїх кращих синів. Чому і за що!? Адже ж «ані Землі чужої ми не захопили, ані добра чужого ми не забрали, лише Спадщину батьків наших, що була колись несправедливо забрана нашими ворогами, ми, при слушній нагоді, відібрали назад...»

(Перша книга Маковей, 15: 33-34.)

Тарас Кияк - «Почесний громадянин міста Винники». Фото Андрія Жука

Професор

Якими ж були подальші 1950–60-ті роки для Романа Кияка – батька Тараса і ще його трьох молодших братів і сестрички? Він став дуже авторитетним вчителем німецької мови і керував методичним об'єднанням «іноземників» всієї області. Проте найбільш вражаючі успіхи він і його дружина, яка вела початкові класи, досягали в керованих ними гуртках художньої самодіяльності. Це були різні хори (учнівські та вчительські), струнні оркестри, сопілкові ансамблі, танцювальні гуртки, лялькові ансамблі... І в усьому вони перемагали – на районному, обласному і навіть республіканському рівні, про що свідчать виступи на заключних концертах в оперному театрі в Києві, запрошення на виступи під час Днів культури України у Москві.

Найактивнішу участь у шкільних діяннях батьків брали їхні діти, лідером серед яких був наш Тарас – грав на всіх можливих інструментах, мав прекрасний голос, був універсальним спортсменом. Таким же активним та успішним він був і як студент у Чернівецькому університеті, і як прекрасний викладач німецької мови. Кредо свого життя професор обрав таке: *«Я буду виховувати молоду еліту української нації»*. На такому плацдармі базувались усі його подальші славні здобутки як професора, депутата, політика, академіка...

Молодий професор дотримувався власної формули: слово–дія, душа–віра, розум–істина, закон–порядок, власність–добробут, держава–народ. А ще він повторював слова *Г. Лейбніца*: *«Той, хто тримає в руках освіту, здат-*

ний змінити обличчя землі». Проблема в тому, яким буде оте обличчя. Досить Чорнобиля ядерного та Чорнобиля духовного! Феномен професора Тараса Кияка тлумачать по-різному. Одні пояснюють педантичність, ба, навіть професорським авторитаризмом. Попри це всі його студенти були настільки захоплені його німецькою мовою, його хистом викладача, що вважали себе щасливчиками, опиняючись під крилом харизматичної особистості, особливо коли куратор водив їх по Карпатах. Виявилося, що йому знайома кожна стежина, він чудово співає і грає на гітарі, знає безліч українських пісень, може годинами чимчикувати з важким рюкзаком, а потім легко, експромтом складати дотепні вірші про кожного.

А ще галичанин Тарас став справжнім буковинцем, полюбив цю землю, обігвану для представників різних народів, і своєю невтомною працею ніби давав відповідь буковинській поетці *Вірі Лабедувій* на її ліричне запитання *«Чом, чом, земле моя, так любя ти мені, так мила ти мені?»*. Буковинська злагода між етносами базується на гаслі *«Жити й давати жити іншим»*.

Окремо слід сказати про політичну та громадську діяльність Тараса Романовича. Уже у 1980-х роках він був серед засновників однієї з перших організацій в Україні – «Зелений рух Буковини». Поштовхом для її створення стала реакція чернівчан на невідому масову хворобу дітей, причини якої приховувалися владою. «Зелений рух» став кузницею майбутніх політиків і громадських діячів.

Депутат

Уже в 1994 році голова новоствореної обласної організації Демократичної партії України Тарас Кияк, будучи кандидатом у специфічному, найбільш престижному для колишньої партноменклатури районі Чернівців, бере участь у виборах депутатів до Верховної Ради України і перемагає конкурентів – комуніста і червоного директора. Балотувалась яскрава особистість, без жодної сторонньої фінансової підтримки, з програмою «Порядок», бо, як він переконував, найбільше, чого нам нині бракує в усіх сферах життя – це порядку. Народ, понівечений комуністичною владою, повірив йому. Поширюваний тоді фольклор спрацював:

**Хай розум не схибить, душа і рука,
Віддайте свій голос за Т. Кияка!**

Один мудрий чернівецький єврей наставляв його: «*Мушите все зробити у Верховній Раді, аби в нас не було трьох речей: жодного безробітного, жодного злочинця, жодного неосвіченого*». У відповідь Тарас бажав: «*Зичу Вам позбутися злиднів у домі, злодіїв у державі, рабів у собі*».

Перед новообраним депутатом постало класичне запитання, сформульоване ще **Е. Кантом**: «*Що я маю робити?*». Для нього очевидною була істина, що український парламентарій має поєднувати в собі риси патріотизму, компетентності та чесності. А ще він часто повторював мудру фразу **Наполеона**: «*Є два чинники, котрі керують людьми: сила страху і сила особистого інтересу*».

Це була пора політичного романтизму – вважалося, що Україна зможе досить швидко інтегруватися до європейської спільноти, базуючись на ідеалах демократії. Не парадоксальною є формула «*демократія – диктатура закону*», якщо при цьому закон – це соціально обґрунтована, обов'язкова і єдина для всіх членів суспільства норма, бо «*лише закон свободу може дати*» (**Й.В. Гете**). Людство це вже проходило, коли йому диктували догми комунізму та ідеї його сіамського близнюка – фашизму.

Насправді Україна – це «*велике поле чудес*», на якому розігрується фарисейський спектакль. Наші корчагінці-комсомольці швидко поміняли бойові тачанки на мирні буржуазні «мерси», а нас використали як ширму для приватизації всієї України. І нині комусь потрібні безлад і колапс влади. Причину цього знаходимо у батька ринкової економіки **Ріхарда Ерхарда**: «*хаос – ворог ініціативи та бізнесу*».

На запитання «*що нам дала незалежність?*» депутат Тарас Кияк стверджував: право на історичну правду; право на життя; право на землю і бути господарем на ній; право на вільне переміщення; право на власну зовнішню політику; право на свободу слова; право на політичний вибір; право на етнічну приналежність; право на демократію. А ретроспективний погляд на конкретні справи відомого державного діяча – це тисячі великих і малих справ, починаючи від ремонту доріг, дахів, адресної допомоги виборцям і закінчуючи міждержавними речами. А ще такі напрацювання народного депутата як пропозиції до питань приватизації, програма економічного розвитку Чернівецької області, українсько-румунсько-молдовські міжетнічні взаємини...

Тарас Романович не був політичним авантюристом, його ще одним життєвим кредо було: «*Не гнись, не плач і не проси*». Долучився він також до заснування і діяльності інформаційно-культурних центрів за кордоном (Німеччина, Австрія, Румунія). Тарас Кияк приймав безпосередню участь в українсько-австрійському проекті «*Oesterreich Stipendien-sonderstipendium für studierende höher Semestern, Graduierte und junge Wissenschaftler aus Republik Ukraine*» – «*Австрійські спеціальні стипендії для студентів вищих семестрів, випускників та молодих вчених з республіки Україна*» як представник Чернівецького університету. Цю програму від австрійської сторони патронували міністр науки і досліджень **Е. Бусек** і професор Віденського університету **Ігор Гук**.

Пам'ятаємо й те, що наш Тарас – автор реалізованого проекту 10-ї статті Конституції стосовно мовної політики, орієнтованої на європейську традицію та світовий досвід. Її перша визначальна вимога – «*Державною мовою в Україні є українська мова*; друга – «*Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України*» і лише потім третя вимога – «*В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин України*».

Ось як писав видатний діяч, професор **Іван Огієнко**: «*Нація, духовно об'єднана соборною глибоко розвиненою літературною мовою, конче стане державою*».

Політик

Доповнюючи відомого діяча, професор Кияк Тарас стверджував: «*Тими жертвами мільйонів людей Україна вистраждала собі право на самостійну державу*». Бо інакше:

**Отак воно і йдеться до руїни,
Отак ми заповзаємо в убогство.
Є боротьба за волю України,
Все інше – то велике мискоборство...**

(**Ліна Костенко**, поема «Батурина»)

З 1998 року Тарас Романович Кияк працював на відповідальних посадах Ради національної безпеки і оборони України, головним консультантом з питань національної безпеки Інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента. Він володів всіма якостями сучасного політичного лідера: самовідданість, самозречення, чітке усвідомлення поставленої мети, незламність, вміння працювати задля інших. А також Він умів єднати людей та вмів визнавати свої помилки.

Н.В. Діяти треба за рецептом Ф. Рузвельта: «Найбільш успішним є політик, котрий говорить про те, про що всі думають, але він говорить найголосніше». Згадаймо ще й арабське прислів'я: «*Краще запалити маленьку свічку, аніж увесь вік проклинати темряву*». Кожна правова держава базується принаймні на трьох засадах: розподіл влади, верховенство закону, дотримання прав людини. Свого часу **Рене Декарт** висловив сутність демократичної свободи слова: «*Я маю іншу думку, ніж ви, але я віддам своє життя за те, щоб ви могли вільно висловлювати свою думку*». Доречним буде і таке відоме прислів'я: «*Погано, коли при владі лише багаті, але ще гірше, коли багаті лише ті, хто при владі*».

Наш Тарас застерігав: «Я боюсь, що ми захочемо той гордіїв вузол проблем просто розрубати, а не намагатимемось його якимось розумно розв'язати. Щоб та ниточка історична, про котру писала видатна буковинка Ольга Кобилянська, не урвалася». Звертаючись до Біблії, він привів відому притчу: «Приходить учень до Ісуса Христа і каже: «Вчителю, тут мандрує один чоловік і проповідує те саме, що й Ти». Христос на це відповідає: «Хто не проти нас, той – з нами»».

Академік

Життя нашого Тараса в сучасній політиці є відповіддю на запитання **Макса Вебера**: «Якою повинна бути людина, щоб мати право встромити свої пальці в спиці колеса історії?». Коло його зацікавленості було дуже широким. Насамперед він був знаним науковцем – мовознавцем, лінгвістом, термінологом. Підтвердження цього – кілька сотень наукових публікацій, десятки доповідей на конференціях, видані словники й монографії.

Нині вже всім добре відома теза з Вічної книги про те, що на початку було Слово. Мовна проблематика звучить і в діалозі **Платона** «Кратил» приблизно так: що таке мова? Чи це система зі своїми сувороми внутрішніми законами, чи лишень довільний спосіб найменування предметів та понять? У «Стромагах» **Климентя Александрійського** є така позначка: «Мову визначають так, що «це є спосіб висловлення думок, втілений відповідно до характеру народу». У **В. Гумбольта** читаємо: «... вирішальним стосовно переваг і недоліків тієї чи іншої мови є не те, що спроможна виразити дана мова, а те, на що ця мова надихає і до чого спонукає завдяки власній внутрішній силі». Для дослідника **Олексія Братко-Кутинського** «мова є основним засобом згуртування етносу, його розвитку, і, зрештою, його самосвідомлення як нації». А наш видатний буковинець **Сидір Воробкевич** ще в XIX ст. сказав: «Мово рідна! Слово рідне! Хто вас забуває, той у грудях не серденько, тільки камінь має». Отже, мова – це найкраща візитка особистості.

Тому не тільки елементарною помилкою, але й просто злочинном було цілеспрямоване нівелювання національних мов у комуністичній імперії, в результаті чого з лінгвістичного атласу Євразії назавше щезли десятки мов. Українська мова за роки царських та комуністичних утисків (згадаймо опус **А. Хвилі** «Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті» 1933-го року) була загнана у резервації і недостатньо вживана в Україні для потенційної двомовності. Доречним стосовно ставлення сусіда до української мови є запитання **Єжі Леца**: «Чи має право кнібал говорити від імені того, кого він з'їв?». Моральне право говорити про двомовність може мати лише особа, яка знає, поважає і у відповідних ситуаціях використовує мову титульної нації країни. До речі, це вимога першої статті Гаазького протоколу про мови в Європі.

Науковці твердять, що кожного місяця вмирають у середньому дві мови. Ілюстрацією такого процесу є спалення Александрійської бібліотеки за наказом халіфа **Омара**, котрий аргументував своє рішення відомою тирадою: «Якщо тут написано те, що присутнє в Корані, то воно зайве, якщо ж тут написано те, чого немає в Корані, то воно шкідливе».

Приведені у працях академіка Академії вищої школи, доктора філологічних наук Кияка Тараса дані свідчать про великі можливості лінгвістики фахових мов у справі вдосконалення комунікації між фахівцями, стандартизації терміносистем, науково-технічного перекладу та інших актуальних і складних інформаційних проблем. Лінгвістика України мусить надолужити згаяне в процесі дослідження фахових мов, які є специфічним і прагматичним об'єктом сучасного мовознавства. Фаховою мовою можна назвати сукупність усіх мовних засобів, які вживаються в професійно обмеженій сфері комунікацій для забезпечення взаєморозуміння між людьми, які працюють у даній сфері.

До практичних кроків задля утвердження державності української мови варто віднести практику формування україномовних державних стандартів, створення комп'ютерного термінологічного банку даних, заснування державного фонду українського словникарства. Термінологічний вибух, що спостерігається сьогодні, вимагає все більшої уваги лінгвістів. Наявний певний парадокс: українська термінологія, що ще формується, опинилася у вигідній ситуації, порівняно з іншими мовами, оскільки існує можливість врахування досвіду інших національних термінологій та уникнути їхніх похибок.

Н.В. Складнішим є питання інтернаціоналізації української термінології. Сьогодні зустрічаємо, з одного боку, намагання «підтягнути» зовнішню та внутрішню форми українських термінів до їх іншомовних варіантів, насамперед до російських; з іншого – простежуються пуритичні тенденції, котрі шкодять не менше і сприяють ізоляції української термінології вже на початковому етапі. Яку користь можуть дати, наприклад, терміни зі словника П. Шпети «Словник чужослів. Знахідки». Торонто, 1977. 540 с. типу: книгар замість букніст, автонаправня замість гараж, голосписка замість диктофон, власнокнижковка замість екслібрис і т. п.? Кожний науковий термін, за твердженням Тараса Кияка, мусить відповідати таким засадам: мусить бути створений на основі рідної мови; мусить найповніше віддавати вкладену в нього думку; не мусить викликати ще й іншого розуміння.

На завершення процитую фрагмент з добірки спогадів Тараса Кияка «Ми не лукавили з тобою»: «Якщо не я, то хто, якщо не тепер, то коли».

Теза **Бенедикта Спінози** має вести нас все свідоме життя, нагадуючи про обов'язок перед попередніми катованими поколіннями, перед сьогоднішнім днем українського народу, перед його понівеченою душею, перед прийдешніми поколіннями, котрим мусить усміхнутися доля. Долучимо до цих побажань і слова поета **Вадима Крищенка**:

**Ні! В дурнях нам ходити досить,
Пора збагнуть життєву суть:
Нас, браття, голос предків просить
Мудрішими сьогодні бути.**

Напередодні Водохрестя 2018 року наш Тарас відійшов у Вічність. На його могилі на чернівецькому цвинтарі – хрест-камінь, який він собі зарані приготував. Під портретом – слова: **Vivere est militare - Жити – значить боротися...** ■